

Vlastivědné muzeum Berchtesgadenu na zámku Adelsheim: Schloss Adelsheim Heimatismuseum Berchtesgaden

Nevelký městyš Berchtesgaden, který se rozkládá v nejzazším jihovýchodním cípu správního okresu Horní Bavorsy obklopený Berchtesgadenskými Alpami, vyvolává u většiny laického i odborného publika bohužel hlavně představy spojené s „Orlím hnízdem“ německého diktátora a válečného zločince Adolfa Hitlera.¹ Přitom tento malebný cíp Bavorska vzdálený pouhých 15 kilometrů jižně od významného rakouského města Salcburku nabízí celou řadu historických a etnografických zajímavostí.² Roku 1380 byl Berchtesgaden na říšském sněmu v Řezně připojen jako léno k Svaté říši římské a byl na říšském sněmu zastupován knížetem-proboštem z řádu augustiniánů. V letech 1559–1723 bylo probošství / knížectví spravováno z kolínského sídla rodu Wittelsbachů. Na počátku 19. století bylo na krátkou dobu připojeno k Rakouské monarchii a roku 1810 definitivně připadlo Bavorsku.³

Jednu z kulturních zajímavostí Berchtesgadenu představuje muzeum umístěné v prostorách zámku Adelsheim. Zámek byl vybudován v roce 1614 na okraji města děkanem Degenhartem Neuchingerem a po dlouhou dobu sloužil jako reprezentativní sídlo.⁴ Do roku 1961 se zámek nacházel v soukromém vlastnictví, poté přešel do majetku okresu / kraje Berchtesgaden. V roce 1897 bylo v Berchtesgadenu založeno Vlastivědné muzeum (*Heimatismuseum*), které našlo v roce 1968 „útočiště“ na zámku Adelsheim. Muzeum má nyní k dispozici třináct sálů o celkové rozloze 600 m².⁵

1 GUIDO, P. *Hitler's Berghof and the Tea-House*, Milan 2013.

2 *Geschichte von Berchtesgaden. Stift-Markt-Land: Zwischen Salzburg und Bayern (bis 1594)*, BRUGGER, W. — DOPSCH, H. — KRAMML, P. F. (eds.) Berchtesgaden 2013, S. 45.

3 BRUGGER, W. — DOPSCH, H. — KRAMML, P. F. *Geschichte von der Wittelsbachischen Administration bis zum Übergang an Bayern*, Berchtesgaden 1994; BRUGGER, W. — DOPSCH, H. — KRAMML, P. F. (eds.) *Berchtesgaden im Königreich und Freistaat Bayern von 1810 bis zur Gegenwart: Kirche, Kunst, Kultur, Sport*, Berchtesgaden 1995.

4 FEULNER, M. *Geschichte des Landes und seiner Bewohner*, Berchtesgaden 1986, S. 189–194; HAUSBERGER, K. *Geschichte des Bistums Regensburg: Vom Barock bis zur Gegenwart*, Regensburg 1989, S. 37–42.

5 <<http://heimat-museum-berchtesgaden.de/das.-museum-im-ueverblick/sammlung-ru...>>, [2015].

OPEN ACCESS

Místní etnografická sbírka shromažďuje doklady z každodenního života obyvatel oblasti a je zaměřena na typické produkty místních řemeslníků, z nichž cennou součástí jsou nejen dřevěné truhlice, ale také dřevěné nástroje a fascinující figurální dřevořezby. Nezanedbatelnou položku v souboru exponátů představují dochované ukázky místního lidového oděvu, keramika, látky zdobené modrotiskem a umělecké artefakty z dílen místních kovářů. Za kuriozitu expozice je možno považovat sbírku předmětů velmi užitečných, mnohdy důmyslně konstruovaných, a sice pastiček na myši. Obdobnou kolekci je možno nalézt v rakouském skanzenu v Grossgmainu nacházejícím se nedaleko od Salzburgu a „mapujícím“ kulturu oblasti rakouské Solné komory.⁶

S řemeslnou výrobou z období středověku úzce souvisí výstava listinných a sfragistických materiálů spojených s fungováním cechů. Podrobnější pozornost si zaslouhuje rovněž expozice loutkářství, na jejímž počátku stojí neúnavná loutkoherecká aktivita „bavorského Matěje Kopecského“ Gabriela Gaillera. Jmenovaný pořádal představení na venkově v poměrně rozlehlé oblasti horního Bavorska mezi Berchtesgadenem a Freilassingem. V roce 1906 G. Gailler prodal loutkové divadlo berchtesgadenské rodině Walchů, kteří předvedli poslední představení v roce 1936 v hostinci *Goldener Bär* v Berchtesgadenu.⁷

Významnou položku ve fondu muzea nepochybně představuje sbírka folkloristy a vlastivědného pracovníka Rudolfa Kriße. R. Kriß pocházel z rodiny berchtesgadenských pivovarníků a také jeho první práce jsou věnovány především dějinám tohoto průmyslového odvětví. Pak ovšem převážil jeho zájem o folkloristiku a religionistiku. Od roku 1933 působil R. Kriß ve Vídni, kde byl jmenován profesorem. Po „anšlusu“ Rakouska byl za své protinacistické postoje zbaven svého místa a v roce 1944 byl tzv. *lidovým soudem* odsouzen k trestu smrti. Hrdelní trest mu byl později změněn na doživotní vězení. Po osvobození Rakouska (28. května 1945) byl Američany jmenován starostou Berchtesgadenu.⁸ O rok později se své funkce vzdal a vrátil se k tomu, co mu bylo nepoměrně bližší, ke své badatelské práci.⁹ Při výzkumných pobytech v Africe shromáždil řadu pozoruhodných artefaktů. Větší část jeho sbírky je dnes uložena v Bavorském národním muzeu (*Bayrisches Nationalmuseum*) v Mnichově.¹⁰ Kromě stálých expozic, pořádá berchtesgadenské Vlastivědné muzeum řadu příležitostných akcí, kterými zpestrňuje návštěvníkům svou stálou nabídku.¹¹

6 BECKER, M. — GAUREK, M. *Das Salzburger Freilicht Museum in Grossgmain*, Salzburg 2002, S. 145–146.

7 RAITHEL-ZIVSA, I. *Puppentheatermuseum München*, München 1981.

8 FRÖHLICH, E. — BROSZAT, M. *Bayern in der NS-Zeit*, Oldenbourg 1981, S. 202–203.

9 GOCKELLER, N. *Bilder und Zeichen der Frömmigkeit Sammlung Kriß*, Berchtesgaden 1995.

10 Viz např. KRIß, R. *Das Gebärmuttermotiv*, Augsburg 1929; *ibid.* *Die religiöse Volkskunde Altbayerns*, Baden 1933; *ibid.* *Im Zeichen des Urgeistes*, München 1948; *ibid.* *Kultur und Volk*, Wien 1954; *ibid.* *Volks Glaube im Bereich des Islam: Wallfahrtsweise und Heiligenverehrung*, Wiesbaden 1960; *ibid.* *Amulette, Zauberformeln und Beschwörungen*, Wiesbaden 1962; *ibid.* *Die Berchtesgadener Tracht*, Berchtesgaden 1973; *ibid.* *Volkskundliche Anteile in Kult und Legend äthiopischer Heiliger*, Wiesbaden 1975.

11 <<http://heimatmuseum-berchtesgaden.de/jahresprogramm>>, [2015].

Ačkoliv *Heimatismuseum Berchtesgaden. Schloss Adelsheim* rozhodně nepatří k tzv. „velkým a významným muzejím“, přesto by nemělo ujít pozornosti etnologa, antropologa či historika, který do oněch končin zavítá. Z vlastní zkušenosti mohu uvést, že jsem se zde setkal se zajímavými dokumenty a předměty, o nichž by mne ani nenapadlo, že by se tam mohly nalézat. Byly svázány s lidovou religiozitou a pocházely až ze vzdáleného Španělska.

Oldřich Kašpar